

Elbistan'da Günümüze Gelmeyen Türk Mimarî Eserleri

Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI *

Özet :

Elbistan, tarih boyunca birçok uygarlıklara merkezlik etmiştir. Bu çalışma, tespit edebildiğimiz kadarıyla, Elbistan'da inşa edilen fakat günümüze gelmeyen muhtelif 44 adet Türk mimarî eserini kapsamaktadır. Yapıların mevcudiyeti çeşitli arşiv belgeleri ile diğer kaynaklardan tespit edilmiştir. Bahsedilen mimarî eserler Anadolu Selçuklu, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti zamanında inşa edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : *Elbistan, Alâüddevle, Yanık Mescid, Sadiye Medresesi*

Abstract :

Elbistan had been the centre of the many civilizations during the history. This study includes 44 various architectural works which were built in Elbistan but hasn't come to our days. The existence of these buildings had been detected from the various archives documents and from the different sources. The buildings which are described in this study had been built during the Anatolian Seljuk, Dulkadir Dynasty and Ottoman State.

Key Words : *Elbistan, Alaüddevle, Yanık Masjid, Sadiye Madrasa*

Giriş :

Kahramanmaraş'ın ilçesi olan Elbistan, tarih boyunca birçok uygarlıklara merkezlik etmiştir. Elbistan 1085 yılında Anadolu Selçuklularının topraklarına katılarak, Selçuklu-

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslam Sanatları Tarihi Öğretim Üyesi.

2 • *Elbistan'da Günümüze Gelmeyen Türk Mimari Eserleri*

lar'ın önemli merkezlerinden birisi olmuştur¹. Bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle, Anadolu Selçukluları döneminde ticarî ve askerî bakımdan oldukça stratejik bir konuma sahip olup önemli kervanyolunun düğüm noktasında yer almaktaydı. Daha sonra Maraş ve Elbistan yöresi Dulkadir Beyliği'nin (1337-1522) yönetimine girmiş ve Elbistan uzun süre beyliğe merkezlik etmiştir. Aynı şekilde Elbistan Dulkadir Beyliği döneminde de iktisadî ve sosyal bakımdan büyük bir gelişme göstererek altın çağını yaşamıştır. Maraş ve Elbistan çevresi 1522 yılında ise Osmanlı Devleti'nin topraklarına katılmıştır².

Bu çalışma, tespit edebildiğimiz kadarıyla, Elbistan'da inşa edilen fakat günümüze gelmeyen 29 cami ve mescit, 2 medrese, 2 buk'a, 1 darüşşifa, 1 türbe, 4 zâviye, 1 bedesten, 1 hamam, 2 çeşme ve 1 saray olmak üzere toplam 44 adet mimarî eseri kapsamaktadır. Bu yapıların mevcudiyeti çeşitli arşiv belgeleri ile diğer kaynaklardan tespit edilmiştir. İlçedeki yapılar günümüze gelmediği için mimarî özelliklerinin nasıl olduğunu bilemiyoruz. Fakat arşiv belgelerinde bazı yapıların vakıflarına yer verilmiştir. Belirlediğimiz 44 yapı Anadolu Selçuklu, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti zamanında inşa edilmiştir.

1- Yanık Mescid (*Mescid-i suhtegân*):

Kaynaklara göre mescid, Anadolu Selçuklu hükümdarı I. İzzeddin Keykâvus tarafından 1218 yılı civarında yaptırılmıştır³.

2- Ali Bey Camii:

Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey 906 H./1500 M. tarihli vakfiyesinde, Şehsuvar oğlu Ali Bey'in Elbistan'da cami ve buk'a yaptırdığını ifade etmektedir. Alâüddevle

¹ M.H. Yinanç, "Elbistan" mad., *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, IV, s. 223-224.

² Dulkadir Beyliği konusunda daha geniş bilgi için bkz. R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, Ankara, 1989; M.H. Yinanç, IV, s. 223-230.

³ O. Turan, *Anadolu Selçukluları Zamanında Türkiye*, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1993, s. 318.

Bey bu yapılara; Yenice Köyü, Til ve Özik köylerindeki birer değirmeni ve İshak Yeri adında ziraata elverişli bir araziye vakfetmiştir⁴. Vakfiyeye göre caminin, Ali Bey tarafından XV. yüzyılın sonlarına doğru yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

1527 tarihli tahrir defterinde, caminin bir tarafının yanmış olduğu, kimsenin tasarrufunda bulunmadığı ve gelirinin Pınarbaşı Zâviyesi'ne şeyh olanların tasarrufunda bulunduğu belirtilmektedir⁵. Yapının inşâ edildikten bir süre sonra tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Ali Bey Camii'nin, muhtemelen XVI. yüzyılda "Kablanlı" ismiyle bilinen mahallede inşâ edildiği ve tamir edilmesi sonucunda "Cami-i Cedid" adı ile kayıtlara geçtiği sanılmaktadır⁶.

1527 yılı tahrir kayıtlarında Pınarbaşı Yenice Köyü, Ali Bey Camii ve Buk'a'sının vakfı olarak görülmektedir. Köyün geliri 1525 yılında 960 akçe, 1527'de 770 akçe, 1563'de ise 950 akçe kaydedilmiştir⁷. 1707, 1800, 1801 ve 1860 tarihli arşiv belgelerinde, camide görev yapan imamlarla ilgili bilgiler bulunmaktadır⁸. Evkaf Nezâreti'nin 1327 H./ 1909 M. tarihli bütçesinde, caminin gelir getiren musakkafatının dışında senelik bedelinin 1.502 kuruş olduğu kayıtlıdır. Bu belgeye göre caminin bu tarihte mevcut olmadığı, fakat vakıf gelirlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır⁹. Yapının ne zaman yıkıldığını bilemiyoruz.

3- Şeyh (Abdurrahman-ı Erzincanî) Camii:

⁴ V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 108, Sıra Nu.: 98.

⁵ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 60; Y. Baş, Zülkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti Zamanında Elbistan ve Eshabı-ı Kehf Vakıfları, Harran Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 1996, s. 75.

⁶ B.O.A., T.T.D., Nu.: 402, s. 1040; B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 13; R. Yinanç-M. Elibüyük, Maraş Tahrir Defteri (1563), Ankara, 1988, II, s. 475; Y. Baş, a.g.t., s. 75.

⁷ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 60; R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 488.

⁸ B.O.A., İe. Ev., Nu.: 6900; B.O.A., C. Ev., Nu.: 10948; B.O.A., EV., Nu.: 17024; Y. Baş, a.g.t., s. 75.

⁹ V. Şükrü, *Tarih-i Evkâf-ı Ümem*, III (İ.Ü.E.F. Kütüphanesi'nde Yazma Eser), s. 751.

4 • *Elbistan'da Günümüze Gelmeyen Türk Mimari Eserleri*

Günümüze gelmeyen caminin arşiv belgelerine göre, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey (1480-1515) döneminde yapıldığı anlaşılmaktadır. Arşiv kayıtlarında yapının Alâüddevle Bey'in vakfı olduğu belirtilmektedir¹⁰. Cami, XIX. yüzyılın ikinci yarısında tutulan kayıtlara göre, Elbistan'ın Hacı Şaban Mahallesi'nde bulunmaktaydı¹¹.

Şeyh Camii'nin 1266-1273 H./ 1850-1857 M. yıllarına ait toplam gelir-gideri 2102 kuruş olarak görülmektedir¹². 1276 H./ 1860 M. tarihli arşiv belgelerinde, görevlilere 5050 kuruş ödeme yapıldığı kaydedilmiştir¹³. Evkaf Nezâreti'nin 1327 H./ 1909 M. tarihli bütçesinde, Şeyh Camii'nin senelik bedelinin 189 kuruş olduğu belirtilmiştir¹⁴.

4- Hacı İbrahim Mescidi:

Elbistan'ın 1525 yılında yapılan ilk tahririnde mescid ile yapının bânisi Hacı İbrahim'in adına rastlanılmaktadır¹⁵. Mescidin Dulkadir Beyliği (1337-1522) döneminde inşâ edildiğini sanmaktayız. 1527 yılına ait tahrir kayıtlarında ise mescidin vakıfları kaydedilerek, yapının Hacı İbrahim Mahallesi'nde olduğu belirtilmiştir. Kayıtlara göre, her birinin yıllık geliri 50 akçe olan Avcı Yeri, Burç, Ardı, Karagöz ve Hoca Sarım Yeri adlı arazi parçaları mescide vakfedilmiş ve bunlardan son üçü mescid imamının tasarrufuna verilmiştir¹⁶.

5- Hacı Mehmet Mescidi:

Yapının adına sadece 1527 yılına ait tahrir kayıtlarında rastlanılmakta ve bu tarihten önce inşâ edildiği anlaşılmaktadır. Mescide, Ceyhan Nehri'nin kenarında yıllık geliri 60 kile olan bir arazi vakfedilmiş ve bu gelir imam ile müezzine tahsis

¹⁰ V. Şükrü, III, s. 751; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 100-101.

¹¹ Y. Baş, *a.g.t.*, s. 100.

¹² B.O.A., EV., Nu.: 17024; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 102.

¹³ B.O.A., EV., Nu.: 15721, s. 54-b; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 102.

¹⁴ V. Şükrü, III, s. 751-752.

¹⁵ B.O.A., T.T.D., Nu.: 998, s.537, 555; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 78.

¹⁶ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 26; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 78.

edilmiştir¹⁷.

6- Marabacı Mescidi:

Yapı, 1527 yılına ait tahrir kayıtlarına göre Elbistan'ın içinde bulunmaktaydı. Elbistan sınırında bulunan 1 arazi parçası mescide vakfedilmiş olup, vakfın 20 akçelik bağ öşürü ve 120 kilelik tahıl geliri olduğu kayıtlıdır¹⁸.

7- Tabakhane Mescidi:

Mescidin adına 1527 yılında yapılan tahrir kayıtlarında rastlanılmakta ve bu tarihte 100 akçe geliri olduğu belirtilmiştir. Bu gelir Elbistan'daki 3 arazi parçasından sağlanarak, mescid imamının tasarrufuna verilmiştir¹⁹. Bu bilgiye göre mescidin Dulkadir Beyliği (1337-1522) döneminde inşa edildiğini sanmaktayız.

8- Kablanlu Mahallesi Mescidi:

Yapı, 1527 yılına ait tahrir defterine göre Kablanlu Mahallesi'nde bulunmaktaydı. Mescide, Elbistan sınırında 60 kilelik hasılatı olan bir arazi vakfedilmiş ve geliri imam ile müezzine tahsis edilmiştir²⁰.

9- Ekmekçi (Boyacı) Mescidi:

Yapının adına 1527 yılına ait tahrir kayıtlarında rastlanılmakta ve Hamza Habbaz veya Boyacı Hamza ismiyle bilinen hayırsever tarafından inşa ettirilmiştir. 1563 yılına ait Maraş tahrir defterinde mescidin, Hamza Habbaz (Boyacı) Mahallesi'nde olduğu anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerine göre, Elbistan'da yıllık geliri 25 akçe olan Abdurrahman Kethüda arazisi ile 1527 yılı tahrir kayıtlarında zikredilen arazi parçaları mescide vakfedilmiştir²¹.

¹⁷ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 25; Y. Baş, a.g.t., s. 79.

¹⁸ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 25; Y. Baş, a.g.t., s. 80.

¹⁹ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 26; Y. Baş, a.g.t., s. 80.

²⁰ B.O.A., T.T.D., Nu.: 402, s. 1040; B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 26; Y. Baş, a.g.t., s. 79.

²¹ R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 475, 479; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 123; Y. Baş, a.g.t., s. 78.

10- Bâb-ı Derb (Köprübaşı) Mahallesi Camii:

Yapının adına 1527 yılına ait tahrir kayıtlarında rastlanılmakta ve XVI. yüzyıl tahrir defterlerinde Bâb-ı Derb adı ile bilinen mahallede yapılmıştır. 1527 yılındaki kayıtlara göre Elbistan sınırında bulunan ve 80 akçe geliri olan bir arazi parçası caminin imam ve müezzinine vakfedilmiştir. 1100 H./ 1689 M. ve 1105 H./ 1694 M. tarihli belgelerde caminin yıllık geliri 360 akçe olarak görülmektedir. 1694 yılından sonra tutulan Evkaf kayıt defterinde caminin adına yer verilmemiştir; muhtemelen bu tarihlerde caminin yıkıldığı anlaşılmaktadır²².

11- Hacı Abdulgaffar Mahallesi Mescidi:

Mescidin yapım tarihini bilemiyoruz. 1100-1106 H./ 1689-1695 M. tarihli arşiv belgelerinde, mescidin yıllık geliri 1080 akçe olarak kaydedilmiştir²³.

12- Seyyid Ahmet Efendi Camii:

Yapı, Seyyid Mehmet Efendi tarafından Hacı Hamza Mahallesi'nde inşa ettirilmiştir. 1221 H./ 1806 M. tarihli belgede cami görevlisi hakkında bilgi bulunmakta ve yapının bu tarihten önce yapıldığı anlaşılmaktadır²⁴.

13- Hacı Mahmut Camii:

Yapının adına Evkaf Nezâreti'nin kayıtlarında rastlanılmakta ve 2 Rebîu'l-âhır 1252 H./ 17 Temmuz 1836 M. tarihli vakfiyesi olduğu belirtilmiştir²⁵. Bu bilgilere göre caminin 1836 yılı civarında inşa edildiğini sanmaktayız.

14- Tokuçzâde Hacı Ahmet Camii:

Cami, Tokuçzâde Hacı Ahmet tarafından XIX. yüzyılın ikinci yarısında Hacı Yakub Mahallesi'nde inşa ettirilmiştir. 1293 H./ 1876 M. tarihli belgede, cami görevlileriyle ilgili bilgi-

²² R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 475; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 77.

²³ Y. Baş, *a.g.t.*, s. 105.

²⁴ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 736.

²⁵ V.G.M. Arş., Vakıf Kayıt Defteri.

lere yer verilmiştir²⁶.

15- Taşkendi Köyü Abdurrahman Kethüda Mescidi:

Yapı, Abdurrahman Kethüda tarafından Taşkendi (Kethuda Kendi) Köyü'nde yaptırılmıştır. Mescidin, 1563 tarihli Maraş tahrir defterinde 20 akçelik maktu geliri görülmektedir. Yapının inşâ tarihini bilmiyoruz, fakat 1563 yılından önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Mescidin 1100 H./ 1689 M. ve 1105 H./ 1694 M. yıllarında günlük geliri 1 akçe; 1106 H./ 1695 M. tarihinde ise günlük geliri 4 akçe olarak kaydedilmiştir²⁷.

16- Ergeni Köyü Mescidi:

Yapının adına 1563 tarihli Maraş tahrir defterinde rastlanılmakta ve Ergeni Köyü'nün Güvercinlik Nahiyesi'ne bağlı olduğu belirtilmiştir. Alâüddevle Bey mescide, Yassıca Pınar Köyü ile Çınarcık Köyü'ne bağlı Yukarı Pınar Mezrası'nı vakfetmiştir²⁸. Arşiv belgelerine göre mescidin, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey (1480-1515) döneminde yapıldığı anlaşılmaktadır.

17- Göksu Camii:

Vakıf kayıtlarında caminin Ceyhan Mahallesi'nde bulunduğu belirtilmektedir²⁹.

18- Aşağı Camii:

Vakıf kayıtlarında caminin Ceyhan Mahallesi'nde bulunduğu zikredilmektedir³⁰.

19- Taşkendi Köyü Sevdî (Sudî) Mescidi:

Mescidin yapım tarihini bilemiyoruz. Arşiv belgelerine göre yapının senelik geliri; 1100 H./ 1689 M. yılında 360 akçe, 1105 H./ 1694 M. ve 1106 H./ 1695 M. yıllarında 600 akçe

²⁶ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 169, Sıra Nu.: 2321; Y. Baş, a.g.t., s. 103.

²⁷ R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 479-480; Y. Baş, a.g.t., s. 104.

²⁸ R. Yinanç-M. Elibüyük, I, s. 324, 349; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 123.

²⁹ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 169, Sıra Nu.: 2314.

³⁰ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 1576.

olarak kaydedilmiştir³¹.

20- Çiçek Köyü Camii:

Cami, Yusuf adında hayırsever tarafından yaptırılmıştır. 1237 H./ 1822 M. ve 1274 H./ 1858 M. tarihli belgelerde, cami görevlileriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir³².

21- Küplüce Köyü Camii:

Vakıf kayıtlarında caminin Elbistan'a bağlı Küplüce Köyü'nde bulunduğu belirtilmektedir. 1330 H./ 1912 M. tarihli vakfiyeye göre Tahir Efendi'nin oğlu Muhiddin Efendi'nin, Küplüce Köyü'nün Aşlık Günü Mevkii'ndeki 3 dönüm bağı camiye vakfettiği ifade edilmektedir³³.

22- Izgın (Hormankenarı) Camii³⁴.

23- Halil Çelebi Camii³⁵.

24- Soğucak Köyü Camii³⁶.

25- Ambarcık Köyü Camii³⁷.

26- Çelge Köyü Camii³⁸.

27- Bortu Köyü Camii³⁹.

28- Çuhadar Köyü Camii⁴⁰.

29- Talaktum Köyü Camii⁴¹.

30- Hatuniye (Alâüddevle – Cenderiye) Medresesi:

Yapı, 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyeye göre, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey tarafından Elbistan'ın Kızılcaoba Mahallesi'nde inşâ ettirilmiştir⁴². Vakfiyede

³¹ Y. Baş, *a.g.t.*, s. 104.

³² B.O.A., EV., Nu.: 11567, 21223; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 102.

³³ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 168, Sıra Nu.: 809.

³⁴ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 1126.

³⁵ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 1227.

³⁶ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 736.

³⁷ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 3159.

³⁸ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 1891.

³⁹ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 2119.

⁴⁰ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 167, Sıra Nu.: 1560.

⁴¹ V.G.M. Arş., Şahsiyet Kayıt Defteri, Esas Nu.: 169/ 2, Sıra Nu.: 2427.

⁴² V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 107, Sıra Nu.: 98.

Hatuniye Medresesi ismiyle geçen yapı, 1563 tarihli Maraş tahrir defterine “Medrese-i Alâüddevle Beg be nâm Medrese-i Hatuniye nâm-ı diger Cenderiyye der Mahalle-i Kızılcaoba der nefsi-i Elbistan” şeklinde kaydedilmiştir⁴³. Burada medresenin; Hatuniye, Alâüddevle ve Cenderiye isimleriyle bilindiği ve üç yapının aynı medrese olduğu ifade edilmektedir.

Alâüddevle Bey 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyesinde, medreseye aşağıdaki vakıfları yapmıştır⁴⁴.

1. Zillihan Köyü'nün tamamı
2. Medresenin yanındaki arazinin bütünü
3. Elbistan'a bağlı Maraba Köyü'nün hububat gelirinden 8 ölçek
4. Elbistan Bedesteni'nden elde edilen gelirden 20 Eşrefi para
5. Ekizce Köyü'nün cizyesi
6. Çoğulhan Köyü'nün cizyesinden cüz okuyanlara ayrılan 1000 dirhemden geri kalan gelir
7. Çoğulhan Köyü'nde 1 arazi parçası
8. Çoğulhan Köyü'nde 2 değirmen ile Çoğulhan Nehri kenarında yapılan tarımdan elde edilen gelir (Bu para medresede okuyan talebelere verilecek).

1563 tarihli Maraş tahrir defterinde; medresenin vakıfları arasında yer alan Çoğulhan Köyü'nün 300 akçe, Ekizce Köyü'nün 200 akçe, Zillihan Mezrası'nın 990 akçe geliri olduğu belirtilmiştir⁴⁵.

1265-1279 H./ 1849-1862 M. tarihleri arasını kapsayan arşiv belgelerine göre, Alâüddevle Bey'in yaptırdığı Hatuniye (Alâüddevle – Cenderiye) Medresesi'nin fonksiyonunu kaybettiği, medresenin görevini Cenderiye Zâviyesi'nin yüklendiği ve vakıf gelirlerinin zâviyeye tahsis edildiği anlaşılmaktadır⁴⁶.

⁴³ R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 511.

⁴⁴ V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 107, Sıra Nu.: 98.

⁴⁵ R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 511, 538.

⁴⁶ B.O.A., EV ., Nu.: 15721, s. 53-b; B.O.A., EV ., Nu.: 17024; Y. Baş, a.g.t.,

Evkaf Nezâreti'nin 1327 H./ 1909 M. tarihli bütçe kayıtlarında Hatuniye Medresesi'nin senelik bedelinin 188 kuruş olduğu zikredilmiştir. Kayıtlardaki ifadelerle göre bu tarihte medresenin mevcut olmadığı hâlde, vakıflarının devam ettiği anlaşılmaktadır⁴⁷.

31- Sadiye Medresesi:

Yapının, 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyeye göre, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Medresenin ne zaman yıkıldığını bilemiyoruz. Alâüddevle Bey 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyesinde medreseye aşağıdaki vakıfları yapmıştır⁴⁸.

1. Kızılcaoba ve Şeyhcuğaz mezraları
2. Aksayi Berb'de 2 değirmen
3. Elbistan Bedesteni'nin gelirinden bir bölüm.

1527 yılına ait tahrirde; Şeyhcuğaz Mezrası'ndan sağlanan toplam 60 kilelik hububat ile 100 akçelik bağ ve bahçe gelirinin yarısının Sadiye Medresesi'nin vakfına ait olduğu belirtilmiştir⁴⁹.

Evkaf Nezâreti'nin 1327 H./ 1909 M. tarihli bütçesinde medresenin senelik bedelinin 188 kuruş olduğu belirtilmiştir. Bu kaydın yapıldığı esnada medrese mevcut olmayıp, ancak vakıflarının devam ettiği anlaşılmaktadır⁵⁰.

32- Cenderiye Buk'ası:

Arşiv kayıtlarına göre yapının Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey (1480-1515) tarafından Kızılcaoba Mahallesi'nde inşâ ettirildiği anlaşılmaktadır⁵¹. Mimarî durumu konusunda bilgimiz olmayan yapının ne zaman yıkıldığını bilmi-

s. 89.

⁴⁷ V. Şükrü, *Tarih-i Evkâf-ı Ümem*, III, s. 751.

⁴⁸ V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 107, Sıra Nu.: 98.

⁴⁹ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 29; Y. Baş, a.g.t., s. 84.

⁵⁰ V. Şükrü, *Tarih-i Evkâf-ı Ümem*, III, s. 751.

⁵¹ R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 478, 538.

yoruz.

1563 tarihli Maraş tahrir defterinde Alâüddevle Bey'in vakfı olduğu belirtilen Cenderiye Buk'ası'na; Elbistan Bedesteni'nden elde edilen kıst vergisi ile Çoğulhan Köyü'nün 200 akçelik geliri kaydedilmiştir⁵².

1203 H./ 1789 M. tarihli belgede buk'ada görev yapan müderrisle ilgili bilgiler bulunmaktadır; bu tarihte yapının faaliyetinde olduğu anlaşılmaktadır⁵³.

33- Ali Bey Buk'ası:

Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyesinde, Şehsuvar oğlu Ali Bey'in buk'a ve camisine; Yenice Köyü, Til ve Özik köylerindeki birer değirmeni ve İshak Yeri nâmındaki tarıma elverişli bir araziyi vakfettiğini belirtmektedir⁵⁴. Vakfiyeye göre buk'anın, Dulkadir Beyliği hânedanından Ali Bey tarafından XV. yüzyılın sonlarına doğru Elbistan'ın merkezinde yaptırıldığı anlaşılıyor.

Ali Bey Buk'ası, inşâ edildikten kısa bir süre sonra bakımsız kalmıştır. 1527 yılındaki tahrir kayıtlarında, buk'anın içine otların doldurulduğu ve fonksiyonunu kaybettiği için vakıflarının Pınarbaşı Köyü'nde faaliyette olan Ali Bey Zâviyesi'ne tahsis edildiği belirtilmiştir⁵⁵. Yapı, XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Ali Bey Buk'ası ve Hoca Bağ Buk'ası şeklinde kaydedilmeye başlanmıştır⁵⁶. 1527 yılında bakımsız halde olan yapının, daha sonra tamir edilerek tekrar fonksiyonuna kavuştuğu anlaşılmaktadır. 1237 H./ 1821 M., 1238 H./ 1823 M. ve 1250 H./ 1834 M. tarihli belgelerde buk'ada görev yapan şahıslarla ilgili bilgiler bulunmaktadır⁵⁷.

Ali Bey buk'a ve camisine vakfedilen Pınarbaşı Yenice

⁵² R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 478, 538.

⁵³ B.O.A.,C. Ev., Nu.: 28762; Y. Baş, a.g.t., s. 84.

⁵⁴ V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 108, Sıra Nu.: 98.

⁵⁵ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 60; Y. Baş, a.g.t., s. 85.

⁵⁶ Y. Baş, a.g.t., s. 85.

⁵⁷ B.O.A.,C. Ev., Nu.: 11111, 11335, 13582; Y. Baş, a.g.t., s. 85-86.

Köyünün geliri; 1525'de 960 akçe, 1527 'de 770 akçe ve 1563'de 950 akçe olarak kaydedilmiştir. 1276 H./ 1860 M. tarihli vakıf defterinde buk'a ve cami vakfının hasılatından 4500 kuruşunun yapılarıdaki görevlilere harcandığı belirtilmektedir⁵⁸. Buk'anın 1266-1271 H./ 1850-1855 M. yıllarına ait gelir ve gideri 20.672 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁹.

34- Elbistan Darüşşifası :

Kaynaklara göre darüşşifa, XIII. yüzyılda Anadolu Selçukluları döneminde inşâ edilmiştir. 1940'lı yıllarda harabe halde bulunan yapı, daha sonra tamamen yıkılmıştır⁶⁰.

35- Candar Gazi Türbesi:

Önceden Kızılcaoba Mahallesi'nde bulunan türbe, Anadolu Selçukluları'nın Elbistan valisi Emîr Seyfeddin Ebubekir Candar adına oğlu Bedrettin Kuş tarafından XIII. yüzyılın sonlarına doğru inşâ ettirilmiştir. 1940 yılı civarında harabe hâlde bulunan yapı daha sonra ortadan kalkmıştır⁶¹.

36- Ebecik (Ahmet Bey) Zâviyesi:

Yapı, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey'in 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyesinde, Ebecik Zâviyesi ismiyle geçmektedir. Zâviyenin Alâüddevle Bey tarafından XV. yüzyılın sonlarına doğru yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Alâüddevle Bey zâviyeye; Elbistan'a bağlı Hatun Köyü'ndeki 1 değirmen ile 1 araziye ve Elbistan Çarşısı'nda bulunan 10 dükkânı vakfetmiştir⁶².

Yapı, 1563 tarihli Maraş tahrir defterine hem Ebecik Zâviyesi, hem de Ahmet Zâviyesi isimleriyle kaydedilmiş ve zâviyenin Alâüddevle Bey'in vakfı olduğu belirtilmiştir⁶³. Ebe-

⁵⁸ Y. Baş, *a.g.t.*, s. 76-77.

⁵⁹ B.O.A.,EV., Nu.: 9580, s. 4-a; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 86.

⁶⁰ M.H. Yinanç, IV, s. 226.

⁶¹ M.H. Yinanç, "Elbistan" mad., *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1945, IV, s. 226; A. Bilgin, "Tarih", *Cumhuriyetin 70. Yılında Elbistan*, İstanbul, 1993-1994, s. 29; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 82.

⁶² V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 107, Sıra Nu.: 98.

⁶³ R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 487.

cik, 1527 ve 1563 tarihli Maraş tahrir defterlerinde Elbistan'ın Hatun Köyü'ne bağlı mezra olarak geçmektedir⁶⁴.

1563 tarihli Maraş tahrir defterinde zâviyenin vakıfları şunlardır⁶⁵.

1. Yıllık geliri 720 akçe olan Elbistan Çarşısı'ndaki 12 dükkân
2. Yıllık geliri 400 akçe olan Ebecik Mezrası
3. Yıllık geliri 500 akçe olan Hatun Köyü'nde 1 değirmen.

Daha sonraki yıllarda zâviyenin vakıfları belirtilmeden sadece yıllık geliri kaydedilmiştir. 1100-1106 H./ 1689-1695 M. yıllarında tutulan vakıf defterlerinde zâviyenin 1440 akçe gelirinin olduğu görülmektedir⁶⁶. 1271-1273 H./ 1855-1857 M. yılları arasında toplam gelir ve gideri 862 kuruş olarak belirtilmiştir⁶⁷.

Arşiv belgelerinde 1276 H./ 1860 M. tarihinde vakıf gelirinden zâviyedeki görevlilere 1075 kuruş ödeme yapıldığı zikredilmektedir⁶⁸. Evkaf Nezâreti'nin 1327 H./ 1909 M. tarihli bütçesine göre zâviyenin senlik bedeli 188 kuruş olarak kaydedilmiştir⁶⁹. 29 Eylül 1913 tarihli bir iradeyle, Ebecik Zâviyesi ile birlikte Maraş Sancağı'nda bulunan 15 zâviyenin harap olması, vakfiyelerdeki şartlara uyulmaması ve yeniden imar edilmelerinin mümkün olmaması sebebiyle gelirleri Maraş'taki bazı camilere tahsis edilmiştir⁷⁰. Zâviyenin 1913 yılında fonksiyonunu kaybettiği ve harabe halde olduğu anlaşılıyor.

37- Cenderiye Zâviyesi:

Arşiv belgelerine göre zâviye, Elbistan'ın Kızılcaoba Ma-

⁶⁴ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 45, 47; R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 478; Y. Baş, a.g.t., s. 86.

⁶⁵ R. Yinanç-M. Elibüyük, II, s. 478, 487.

⁶⁶ B.O.A., EV. HMH., Nu.: 554, s. 9; B.O.A., MAD., Nu.: 4983; Y. Baş, a.g.t., s. 87.

⁶⁷ B.O.A., EV., Nu.: 15721, s. 54-b; Y. Baş, a.g.t., s. 87.

⁶⁸ B.O.A., EV., Nu.: 17024; Y. Baş, a.g.t., s. 87.

⁶⁹ V. Şükrü, III, s. 751.

⁷⁰ B.O.A., İr. Ev., Nu.: 7; Y. Baş, a.g.t., s. 88.

halesi'nde inşâ edilmiştir. Muhtemelen zâviye, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey (1480-1515) tarafından yine Kızılcaoba Mahallesi'nde yaptırılan Hatuniye (Alâüddevle – Cenderiye) Medresesi'nin yanında bulunmaktaydı. Alâüddevle Bey'in 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyesinde, Hatuniye Medresesi'nden bahsedilirken, zâviyenin adı geçmemektedir⁷¹. 11 Muharrem 1089 H./ 5 Mart 1678 M. tarihli arşiv belgesinde, Cenderiye Zâviyesi'nde zâviyedarlık yapan görevli hakkında bilgi bulunmaktadır⁷².

1265-1279 H./ 1849-1862 M. tarihleri arasını kapsayan arşiv belgelerine göre, Alâüddevle Bey'in yaptırdığı Hatuniye (Alâüddevle – Cenderiye) Medresesi'nin fonksiyonunu kaybettiği, medresenin görevini Cenderiye Zâviyesi'nin yüklendiği ve vakıf gelirlerinin zâviyeye tahsis edildiği anlaşılmaktadır⁷³.

Zâviyenin 1100 H./ 1689 M. yılındaki geliri 3240 akçe, 1105-1106 H./ 1694-1695 M. yıllarında 2.880 akçe, 1266-1273 H./ 1850-1857 M. yılları arasında ise toplam muhasebesi 17.853 akçe olarak kaydedilmiştir⁷⁴.

1331 H./ 1913 M. tarihli bir irade ile zâviyenin tahrip olması ve fonksiyonunu yerine getirememesi sebebiyle gelirinin Maraş'taki bazı camilere tahsis edilmesi istenilmiş ve zâviye adına toplanan 2482 kuruş ilgili camilere ödenmeye başlanmıştır⁷⁵.

38- İbrahim Bey Zâviyesi:

Yapının adına 1105 H./ 1694 M. tarihli arşiv belgesinde rastlanılmaktadır⁷⁶.

39- Ozaniye (Evzaniye) Köyü Zâviyesi:

Yapının adına ilk defa 1100 H./ 1689 M. tarihli arşiv

⁷¹ V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 107, Sıra Nu.: 98.

⁷² B.O.A., İr. Ev., Nu.: 598; Y. Baş, a.g.t., s. 88.

⁷³ B.O.A., EV ., Nu.: 15721, s. 53-b; B.O.A., EV ., Nu.: 17024; Y. Baş, a.g.t., s. 89.

⁷⁴ Y. Baş, a.g.t., s. 89.

⁷⁵ B.O.A., İr. Ev., Nu.: 7; Y. Baş, a.g.t., s. 89.

⁷⁶ B.O.A., MAD., Nu.: 4983, s. 5.

belgesinde rastlanılmaktadır. 1100-1106 H./ 1689-1695 M. yılları arasında senelik geliri 1440 akçe olarak kaydedilmiştir⁷⁷.

40- Elbistan (Alâüddevle Bey) Bedesteni:

Bedesten, 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyeye göre, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey tarafından XV. yüzyılın sonlarına doğru yaptırılmıştır. Günümüze gelmeyen bedestenin, Elbistan Çarşısı'nın yakınlarına inşâ edildiği anlaşılmaktadır. Alâüddevle Bey 906 H./ 1500 M. tarihli vakfiyesinde; bedestenin gelirinin yarısını Elbistan Cami-i Kebîr'e (Cami-i Atik-Çarşı Camii), bedestenin gelirinin 1/10'unu bedestenin nâzırına, eğer yapının hasılatından bir şey artarsa onun da bedestenin tamirine harcanması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca Alâüddevle Bey, bedestenden sağlanan gelirin bir bölümünü de Elbistan'da yaptırdığı medreselere vakfetmiştir⁷⁸.

41- Ali Bey Hamamı⁷⁹.

42- Ahmet Ağa Çeşmesi:

Çeşme, Elbistan Çarşısı'ndaki Hal Sokağı'nda inşâ edilmiş ve 1969 yılında mevcut iken daha sonra yıkılmıştır. Kaynaklarda çeşmenin 4.25 m. genişliğinde yuvarlak kemerli bir nişe sahip olduğu ve inşâ kitabesinin altı satırdan oluştuğu belirtilmektedir⁸⁰.

1. *Yaptı an asarın arzı üç zirâ' miktarca*
2. *Savdı bu su aygırı halktan hemin esrarca*
3. *Esbak hayrehah Hacı Ahmed Ağa etti insilâl*
4. *Hâlisane sarfı emval eyleyip ibrarca*
5. *Yuğmuş sani buna Çuzder (?) efendi tarihin*
6. *Güya Firdevsi cenetten giden inhanca 1251.*

Kitabeye göre çeşme, Hacı Ahmet Ağa tarafından 1251

⁷⁷ Y. Baş, *a.g.t.*, s. 106.

⁷⁸ V.G.M. Arş., Defter Nu.: 590, Sahife: 107, Sıra Nu.: 98.

⁷⁹ B.O.A., T.T.D., Nu.: 419, s. 327; Y. Baş, *a.g.t.*, s. 132.

⁸⁰ K. Efeoğlu, *Afşin ve Elbistan'daki Türk Eserleri*, İ.Ü.E.F., Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, 1969, s. 41.

H./ 1835 M. yılında yapılmıştır.

43- Müslim Hacı Ağa Çeşmesi:

Çeşme, Elbistan Çarşısı'nda inşâ edilmiş ve 1969 yılında mevcut iken daha sonra yıkılmıştır. Kaynaklarda çeşmenin sivri kemerli bir nişe sahip olduğu ve inşâ kitabesinin dört saptardan oluştuğu belirtilmektedir⁸¹.

1. Müslim Hacı Ağa'dır akıttı çeşmeler hayrât
2. Şehid-i Kerbelâ'yı Hazreti Hüseyin için zenniyât
3. Ceystim kâse-i sâki içinde âfiyet olsun
4. İçüp dedim târih Hüdâ mesken ede cennet.

Kitabeye göre çeşme Müslim Hacı Ağa tarafından yaptırılmıştır.

44- Bey Sarayı:

Bugün yıkılmış olan Dulkadir Beyliği'nin sarayı, Elbistan Ulu Camii'nin güney tarafındaki alçak tepenin üzerinde bulunuyordu⁸². Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddevle Bey'in (1480-1515) bazı sebeplerle Safevî hükümdarı Şah İsmail ile arası açılınca, Elbistan 1507 yılında Şah İsmail tarafından istilâ edilerek camiler de dahil her şey yakılıp yıkılmıştır. Alâüddevle Bey'in sarayı ile çevresindeki yapılar da tahrip edilerek yıkılmıştır. Elbistan bu olaydan sonra eski önemini kaybetmiş ve Alâüddevle Bey, devletin merkezini beyliğin kışlağı olan Maraş'a taşımıştır. Alâüddevle Bey'in ölümünden sonra, Osmanlılar'ın yardımıyla beyliğin başına geçen Alâüddevle Bey'in kardeşi Şehsuvar Bey'in oğlu Ali Bey (1515-1522), Elbistan'ı tekrar merkez yaparak şehrin imârına çalışmış ve yıkılan sarayın yerine kendi köşkünü yaptırmıştır. Fakat bu yapı da günümüze gelmemiştir.⁸³.

⁸¹ K. Efeoğlu, *a.g.t.*, s. 42.

⁸² Arifi Paşa, "Maraş ve Elbistan'da Zülkadir (Dulkadir) Oğulları Hükûmeti", *T.O.E.M.*, Sene: 5, Cüz: 35, 1331, s. 697; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 107.

⁸³ Arifi Paşa, "Maraş ve Elbistan'da Zülkadir (Dulkadir) Oğulları Hükûmeti", *T.O.E.M.*, Sene: 5, Cüz: 33, 1331, s. 540; M.H. Yinanç, IV, s. 228-229; R. Yinanç, *Dulkadir Beyliği*, s. 93; M. Taşdemir, "Elbistan" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1995, XI, s. 2.